

Danmarks helsagsbrevkort med de tofarvedes tegning 1871-1879

Artikel 3: Arkstørrelse samt typer i rammegruppe 3

Af: Lars Engelbrecht

Dette er tredje artikel om de første danske helsagsbrevkort i størrelse 140x75 mm (ofte omtalt som de "smalle" brevkort) med værdistempel i de tofarvedes tegning. I artiklerne beskriver jeg typer og fejl i brevkortene – såvel værdistemplerne som rammerne. I den første artikel (NFT, marts 2000) blev brevkortene introduceret, og fejlene i den første rammegruppe (skillingsbrevkortene) blev vist. I den anden artikel (NFT, marts 2001) vistest typer i værdistemplerne samt typerne i rammegruppe 2. I denne tredje artikel ser vi på rammegruppe 3 samt arkstørrelsen.

Arkstørrelse

Hvad ved vi om kartonet til de smalle helsager? Ved gennemgang af arkivalierne på postmuseet findes der nogle få - men interessante - informationer. I forbindelse med beslutningen om indførelsen af brevkort i Danmark bliver det i et notat til Finantsministeriet af den 7.11.1870 angivet udgifterne til fremstilling af brevkort.

Papir til 100.000 stk:	143 Rdl 32 sk
Tryk af 100.000 stk:	60 Rdl
Aftælling og bundtning:	41 Rdl 64 sk
Ialt	245 Rdl

Dette viser, hvor dyrt kartonet har været i forhold til trykning: Kartonet koster mere end det dobbelte af trykningen. Til sammenligning nævnes, at fremstilling af 100.000 postfrimærker beløber sig til 27 Rdl. 80 sk, hvilket betyder, at merudgiften til 100.000 brevkort i forhold til postfrimærker er 217 Rdl 16 sk.

Men denne information giver os ingen viden om, hvor mange brevkort, der blev trykt pr. ark. Desværre er heller ingen ark bevaret, så der er således ingen primære kilder, som kan beskrive arkstørrelsen på disse første danske helsagsbrevkort. Derfor vil jeg forsøge at give et kvalificeret gæt på dette, ud fra de informationer, vi kan hente i selve helsagerne.

Som jeg har beskrevet i de to første artikler, viser det sig gentagne gange, at antallet af forskellige klicheer er syv. Både i 1. og 2. setting af 2 skilling, i det eneste 4 skilling setting, i det eneste 6 cents setting samt i 6 øre og 10 øre værdistemplerne findes der syv forskellige typer. Umiddelbart er syv et skævt og usandsynligt antal som arkstørrelse, men ud fra den information helsagerne giver om antallet af forskellige klicheer, vil jeg forsøge afprøve hypotesen om, at antallet af brevkort pr. ark er deleligt med syv.

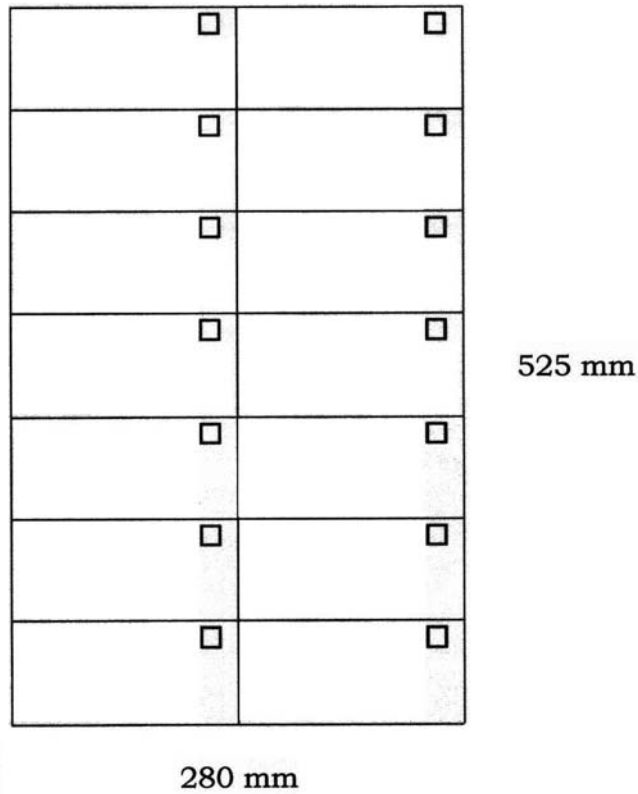
Ved en arkstørrelse på syv brevkort, er den mest sandsynlige placering af brevkortene på arket de syv kort placeret direkte i forlængelse af hinanden. Brevkortene kunne naturligvis også have været placeret med nogle vandret og andre lodret på arket, men ved gennemgang af brevkortene viser det sig, at brevkort i samme setting har en ensartet

vandret struktur i kartonet, hvilket ikke ville være tilfældet med brevkort placeret lodret og vandret på samme ark.

Når 7 brevkort placeres ved siden af hinanden giver en arkstørrelse på 140x525 mm, så det virker sandsynligt at der er trykt mere end 7 brevkort pr. ark. Dette understøttes af brevkortet på figur A, hvor der yderst til højre ses en ydre rammelinie fra et andet brevkort, som ved skæringen af arket ved en tilfældighed er kommet med på brevkortet.

Der er her tydeligvis tale om ydre ramme af et brevkort i rød farve, hvilket kunne være 8 øre brevkort eller 8 øre tjenestebrevkort. Det interessante er, at den ekstra rammelinie ikke er den samme som brevkortets egen venstre rammelinie, og der er således ikke tale om at en række på syv klicheer er trykt to gange efter hinanden. Derfor er det sandsynligt, at mindst to rækker klicheer (ialt 14) udgør et ark.

For at finde et sammenligningsgrundlag, kan det oplyses, at arkstørrelsen som kendes fra Norges Centraltrykkeris produktion af helsagsbrevkort i 1871 er 418x161 mm, hvilket dækkede 5 brevkort a 133x76 mm.

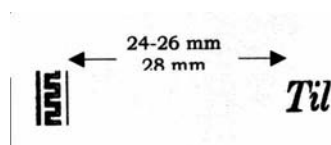
En anden mulig placering af brevkortene på arket er 7 klicheer trykt først på den ene halvdel, hvorefter arket er vendt og de syv klicheer igen er trykt (omvendt) på den anden halvdel af arket.

1	□	7	□
2	□	6	□
3	□	5	□
4	□	4	□
5	□	3	□
6	□	2	□
7	□	1	□

I et notat af den 14.11.1913 beskrives det, hvor kartonet til brevkortene kom fra: "Indtil 1903 leveredes Karton fra Brevkort af Firmaet C. H. Bielefeldt som Repræsentant for en tysk Fabrik. Karton af brugbar kvalitet blev ikke fremstillet her i Landet." Først fra 1911 leverede De forenede Papirfabrikker karton til brevkortene. Kartonet er købt af - og leveret direkte til - Thiele, og der har ikke være samme optælling som for frimærkearkene. Der findes en lang række kvaliteter af kartonet, som jeg vil beskrive i en senere artikel.

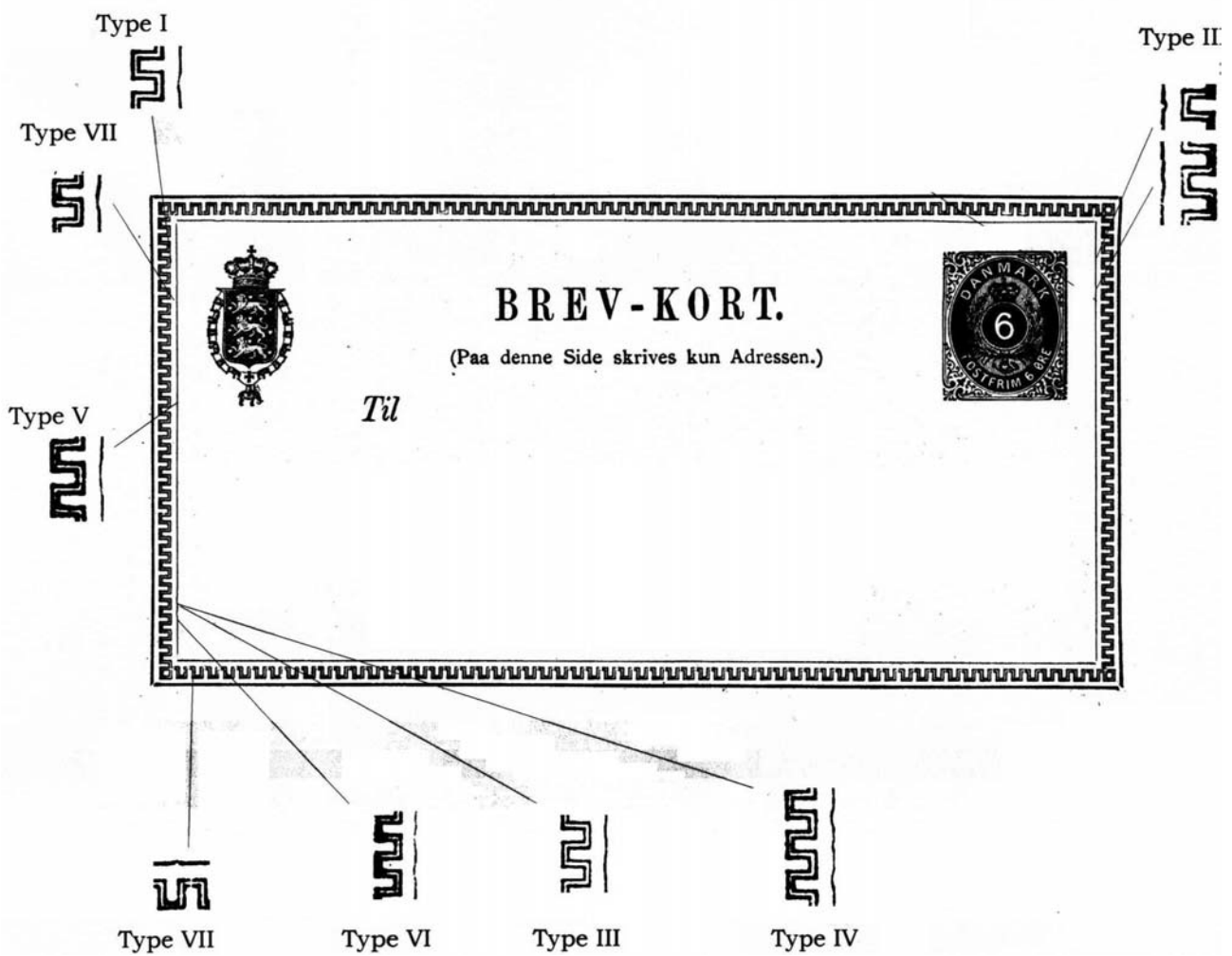
Typen i rammegruppe 3

I denne anden del af artiklen ser vi nærmere på de typer, der findes i den tredje af de fire rammegrupper. Rammegruppe 3 er som beskrevet i min første artikel kendetegnet ved at være øre brevkort med afstand 24-26 mm samt 28 mm. mellem indre ramme og "Til". Desuden har brevkort i rammegruppe 3 bredt u i "kun" og længden af "Brev-kort" er 40 mm. Hvis du vil læse mere om de fire rammegrupper, er disse beskrevet i den første artikel fra marts 2000.

Kendetegn ved rammegruppe 2: Øre brevkort med afstand 24-26 mm samt 28 mm mellem indre ramme og "Til"

I alt er der identificeret 7 hovedtyper i rammegruppe 3:

Oversigt over hovedtyperne i rammegruppe 3

Modsat de to første rammegrupper findes der i rammegruppe 3 en række undertyper til de syv hovedtyper. Den ene af disse undertyper er kendetegnet ved at have afstand 28 mm mellem ramme og "Til", og er en variant af type VII. Ud fra bla. Ringstrøms helsagskatalog kunne man tro, at dette er en rammegruppe i sig selv, men den findes kun som en variant i denne ene type.

Oversigt over undertyperne i rammegruppe 3

Løbende opdatering

Ligesom i de tidligere artikler vil jeg også her opfordre alle til at komme med kommentarer, oplysninger om typer og fejl på e-mail: lars.engelbrecht@helsager.dk eller på den gode gammeldags måde til Lars Engelbrecht, Bistrupvej 53, 3460 Birkerød. Opdaterede oversigter over typer og fejl er tilgængelig på internettet www.helsager.subnet.dk. Tak til Erik Jensen, Postmuseet for altid velvillig assistance.

ART3FIG1.JPG

Figur 1: Brevkort 8 øre, rammegruppe 3, type IIIb (to hak indre ramme VSV samt hak ydre ramme ØNØ). Sendt fra Vedby til København 3.6.1876. Landsporto brevkort 1.1.1875-1.10.1888: 8 øre.

ART3FIG2.JPG

Figur 2: Brevkort 6 øre, rammegruppe 3, type VII (hak indre ramme SSV). Sendt fra København til Lidköping, Sverige 12.4.1879. Brevkort til Sverige 1.7.1877-1.4.1885: 6 øre.

ART3FIG3.JPG

Figur 3: Brevkort 10 øre, rammegruppe 3, type VI (to hak indre ramme VSV). Sendt fra København til Böhmen 10.5.187?. UPU porto 1.7.1875-1.2.1921: 10 øre.

ART3FIG4.JPG

Figur 4: Brevkort 4 øre, rammegruppe 3, type IV (to hak indre ramme VSV). Sendt i København 2.11.187?. Lokalporto brevkort 1.1.1875-1.10.1888: 4 øre.